

7. Chada, Bankim and Eswar Prasad, "Interpreting the Cyclical Behavior of Prices." IMF Staff Papers 40, June 1993, pp. 266-298.

8. Mankiw, N. Gregory, "Real Business Cycles: A New Keynesian Perspective." Journal of Economic Perspectives 3, Summer 1989, pp. 79-90.

9. Ball, Lawrence and N. Gregory Mankiw, "A Sticky-Price Manifesto." Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy, Volume 41, December 1994, pp. 127-151.

10. Pakko, Michael R., "The Cyclical Relationship between Output and Prices: An Analysis in the Frequency Domain." Journal of Money, Credit and Banking 32, August 2000, Part 1, pp. 382-399.

11. Cover, James P. and Paul Pecorino, "Optimal Monetary Policy and the Correlation between Prices and Output." University of Alabama Department of Economics, Finance and Legal Studies Working Paper # WP00-08-05, August 2000.

12. Den Haan, Wouter J., "The Comovement between Output and Prices." Journal of Monetary Economics 46, August 2000, pp. 3-30.

УДК 331.5

Л.І. Гальків – Львівська КА

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ: БАСИЗНІ ПОНЯТТЯ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Досліджено еволюцію теоретичних викладень поняття "людський капітал" та його особливості у системі економічних категорій. Узагальнено теоретичні підходи до виділення видового складу людського капіталу.

Ключові слова: людський капітал

L.I. Galkiv – L'viv commercial academy

The human capital: basic concepts and conceptual positions

It is investigated evolution of theoretical statements of a category "the human capital". Features of the human capital in system of economic categories are generalised. Theoretical approaches to allocation of kinds of the human capital are opened.

Keywords: human capital

Утвердження у розвинених країнах світу нової тенденції, яка одержала назву "інтелектуалізація економіки", тобто базування економіки на знаннях, спрямовує на усвідомлення того, що пошук ефективної моделі соціально-економічного розвитку України необхідно вести у площині визнання теорії людського капіталу та реального запровадження її у практику ринкових перетворень. Людський капітал є об'єктом дослідження як економістів, так і соціологів. Останні основний акцент роблять на набуванні навичок, уміння, життєвого досвіду, мудрості, цінностей і норм, які підвищують шанси індивіда у визначенні сукупної заробітної плати та умов праці.

Проблемам діагностування та прогнозування розвитку людського капіталу приділяли увагу вітчизняні дослідники, серед яких Д. Богиня, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Грішнова, Г. Євтушенко, Є. Лібанова, В. Куценко, С. Писаренко, Л. Семів, Л. Шевчук та інші. Автори сходяться на тому, що дослідження різних аспектів людського капіталу є актуальними. Однак в економічній літературі через відсутність чітких і однозначних позицій у розумінні самого поняття "людський капітал" залишається проблемою неоднозначність його трактування.

Вважають, що передумови для розроблення теорії людського капіталу були закладені у працях класиків політичної економії, які започаткували на-

уковий аналіз людських здібностей до праці, їх формування, відтворення й ефективне функціонування. Зокрема, А. Сміт у роботі "Дослідження про природу та причини багатства народів" (1776 р.) стверджував, що збільшення продуктивності праці більше залежить від удосконалення вмінь працівників, ніж від покращення машин та інструментів [8, с. 196].

Наступні покоління економістів дійшли висновку, що вдосконалення здібностей людини є нагромадженням капіталу. Наприклад, Дж. М. Кларк як капітал визнавав саму людину. І. Фішер, слідом за Л. Вальсаром, визначив заробітну плату як відсоток на людський капітал, що може нагромаджуватися подібно до фізичного капіталу [5, с. 27]. У праці "Протестантська етика і дух капіталізму" (1905 р.) М. Вебер, техніці відводить другорядну роль, акцентуючи на наріжності ставлення людини до праці (людських ресурсів). Ф. Ліст вважав найважливішим компонентом національного запасу капіталу майстерність, спадкові та надбані якості (здібності) людини і стверджував, що внесок людського капіталу проявляється як у виробництві продукції, так і у її споживанні.

Людський капітал ввів у науковий обіг представник Чикагської школи, видатний американський економіст, лауреат Нобелівської премії з економіки (1992 р.) Г. Беккер, якого вважають автором нових розділів економічної теорії – економіки дискримінації, теорії людського капіталу, економіки злочинності, економіки домашнього господарства тощо. У його праці "Людський капітал" (перше видання – 1964 р., друге видання – 1975 р.), котра стала класикою сучасної економічної думки, він дав визначення людського капіталу і виділив його типи (рис. 1).

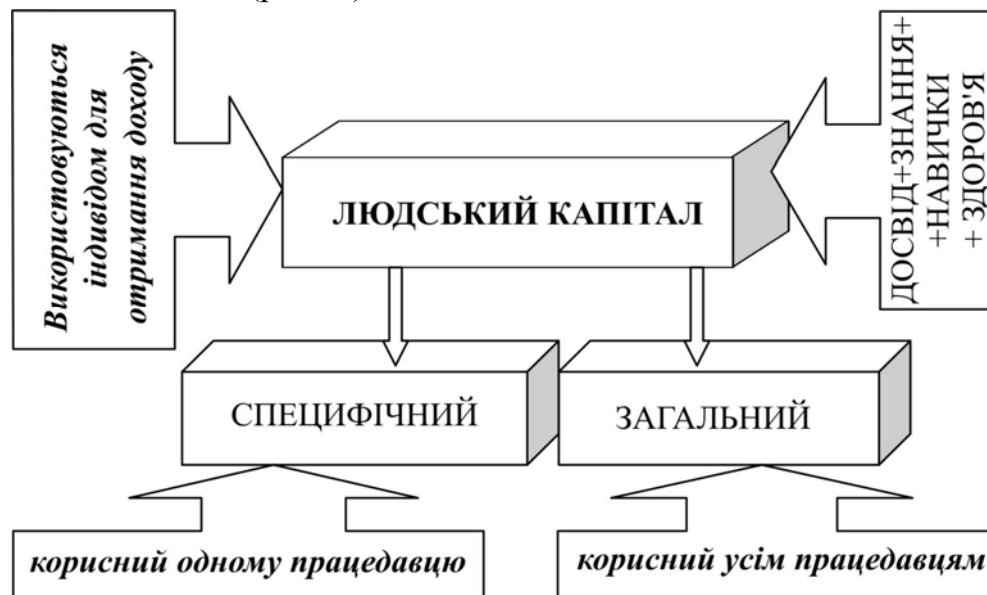

Рис. 1. Зміст та види людського капіталу, за Г. Беккером

Введений Г. Беккером різновид людського капіталу – специфічний – містить складові, що корисні одному працедавцю. Цей капітал сплачується тим підприємством, з яким він пов'язаний. Автор підходить до розкриття міркувань з цього приводу двобічно. З одного боку, працівник, який володіє великим запасом нагромадженого спеціального капіталу внаслідок багаторічної роботи на одному підприємстві, навряд чи зможе розраховувати на ідентичний рівень оплати праці в іншому підприємстві. З іншого боку, для під-

приємця такий працівник має вищу цінність, ніж новий. Це дає змогу усвідомити причину нижчої плинності кадрів у працівників з більшим стажем роботи і вищу частку заповнюваності вакансій фірми на основі внутрішніх просувань, ніж відносно набору із зовнішніх джерел [1]. Згідно зі запропонованою класифікацією людського капіталу, Г. Беккер обґрунтував відмінність відповідних інвестицій в людину (спеціальних і загальних).

Основний внесок у популяризацію ідеї людського капіталу здійснив інший представник Чикагської школи, лауреат Нобелівської премії з економіки (1979 р.) Теодор Шульц. Його називають автором концепції "людського капіталу", висвітленню положень якої присвячена низка його праць ("Виникаюча економічна сцена і шкільна освіта" 1958, "Вкладення в людський капітал: роль освіти й наукових досліджень", 1971; "Інвестиції в людей: економіка якості населення", 1981 та ін.).

Тематика людського капіталу розвинена також в працях В. Бейсброда, Дж. Мінцера, Дж. Кендріка, Л. Хансена. Зацікавлює дослідження М. Катца, який вивчав вплив на працездатність людей житлових умов за даними про переселення найманих робітників із відсталого перефірії Чикаго до краще облаштованого центру міста. Він показав, що забезпечені житлом працівники, добивалися вищих трудових успіхів.

В економічній теорії під людським капіталом у найширшому сенсі розуміють сукупність притаманних кожній людині знань, навичок, здібностей і кваліфікацій носіїв робочої сили, які можуть бути використані нею у виробничих чи споживчих цілях. Він єдиний з-поміж ресурсів має здатність оновлюватися, вдосконалюватися розвиватися [8, с. 199]. Очевидно, що такого трактування змісту поняття "людський капітал" недостатньо для окреслення його як економічної категорії. Для підтвердження цієї думки звернемося до трактування в економічній науці суміжних визначень (табл. 1).

Табл. 1. Основні суміжні з людським капіталом економічні категорії

Категорія	Зміст категорії	Джерело
1	2	3
Капітал	У розумінні – це все те, що здатне приносити дохід, чи ресурси, створені людьми для виробництва товарів і послуг. У більш вузькому сенсі – це вкладене в діяльність, працююче джерело доходів у вигляді засобів виробництва (фізичний капітал)	Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 4-е изд., перераб.и дополн. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 480 с.
Робоча сила	Здатність людини до праці, тобто сукупність її фізичних та інтелектуальних здібностей, які можуть бути використані у виробництві. Загальна кількість осіб працездатного віку від 16 років і до прийнятого в країні пенсійного віку, працюючих чи безробітних	Генкин Б.М. Введение в метаэкономику и основания экономических наук: Курс лекций. – М.: НОРМА – ИНФРА-М, 2002. – 382 с. Дмитренко Г.А. Стратегический менеджмент: целевое управление персоналом организации: Учеб. пособ. – 2-е изд., испр. – К.: МА-УП, 2002.

1	2	3
Людський потенціал	Стратегічна складова людських ресурсів підприємства, оскільки він створює потенційні можливості розвиватися й адаптуватися до ринкових	Шевчук Л.Т. Медико-соціальні аспекти використання трудового потенціалу: регіональний аналіз і прогноз. – Львів, 2003. – 489 с.
Трудовий потенціал	Частина потенціалу людини, яка формується на основі природних даних (здібностей), освіти, виховання, життєвого досвіду	Генкин Б.М. Введение в метаэкономику и основания экономических наук: Курс лекций. – М.: НОРМА – ИНФРА-М, 2002. – 382 с.
Людський фактор	Спектр рис особи: індивідуальних і колективних, біологічних і суспільних, але лише в аспекті економічної ефективності відтворювальних процесів	Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 254 с.

О.А. Грішнова людський капітал характеризує як сукупність сформованих і розвинутих внаслідок інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій поведінки індивідів, що перебувають у їхній власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці і впливають завдяки цьому на зростання доходів свого власника і національного доходу [3, с. 17].

Л.Т. Шевчук, підходячи до трактування людського капіталу як капітальних ресурсів суспільства, вкладених у людей, людину чи як можливостей людини брати участь у виробництві, творити, будувати, створювати цінності, поняття "людського капіталу" розкриває як частину сукупних знань, здібностей і кваліфікацій носіїв робочої сили, яка здатна приносити дохід, тобто, яка використовується для виробництва товарів і послуг [9, с. 31]. Розглядаючи питання, чи можна вважати людським капіталом абсолютно незадіяні здібності та кваліфікації непрацюючих носіїв робочої сили, абсолютно незадіяні здібності та кваліфікації носіїв робочої сили при залученні осіб до некваліфікованих робіт, де використовується лише їх м'язовий (біологічний) потенціал, або частково незадіяні здібності та кваліфікації носіїв робочої сили при використанні особами під час трудової діяльності лише тієї чи іншої частки отриманих під час професійного навчання знань, автор говорить про потенційний та реальний людський капітал (рис. 2).

Обраний Л.Т Шевчук підхід до трактування людського капіталу актуалізує важливу теоретико-методологічну проблему його вимірювання в грошовому еквіваленті. Потенційний людський капітал територіальної суспільної системи (населеного пункту, регіону, держави, світу) автор оцінює як вартість здобутої особами, що проживають в межах досліджуваної територіальної суспільної системи професійної освіти (середньої спеціальної, неповної вищої та вищої), незалежно від того, де вони цю освіту здобули, включаючи кошти на фінансування науки. Фактичний (реальний) людський – як вартість здобутої особами, що беруть участь у виробництві товарів, послуг і благ, освіти, незалежно від того, де вони цю освіту здобули, включаючи кошти на фінансування науки. Реальний (фактичний) людський капітал за обсягом у грошовому еквіваленті менший за потенціальний [9].

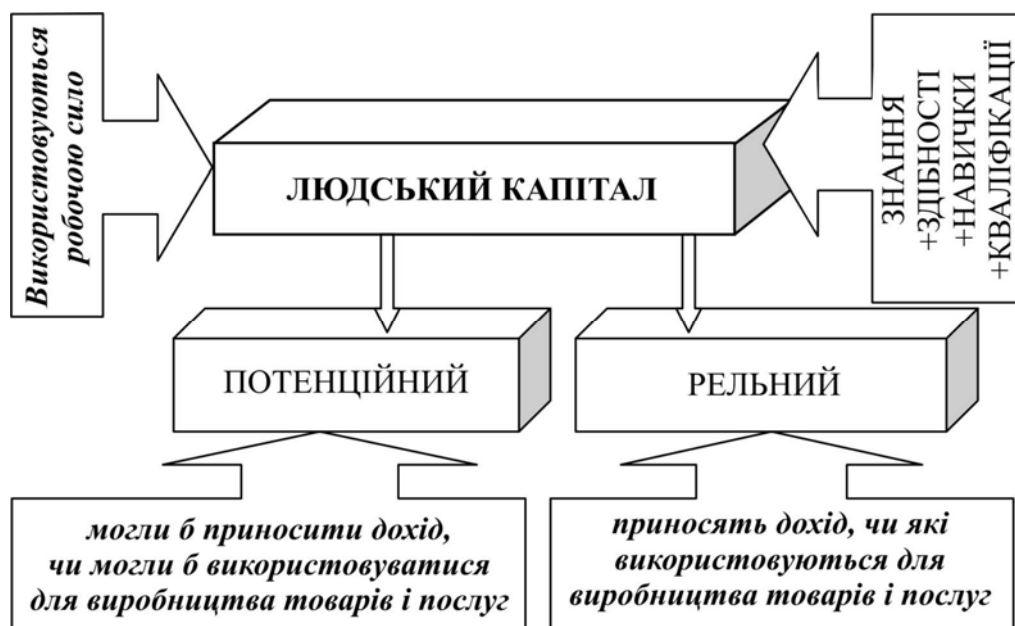

Рис. 2. Зміст та види людського капіталу, за Л. Шевчук

Потенційний і реальний людський капітал Л.Т. Шевчук розглядає як основний людський капітал і вводить поняття "авансований людський капітал". Він представляє собою грошовий капітал, призначений на забезпечення дошкільної і шкільної освіти, функціонування системи охорони здоров'я, культури і житлового фонду, установ, організацій та підприємств, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності населення, без яких неможливо створити основний людський капітал і забезпечити його відтворення [9, с. 32].

Викладені вище базові поняття та концептуальні положення, пов'язані з людським капіталом, вимагають формування нових теоретико-методологічних поглядів стосовно ефективності його використання, а, отже, нових досліджень, спрямованих на визначення показників його втрат.

Література

1. Беккер Г.С. Человеческое поведение. Экономический подход. Избранные труды по экономической теории: Пер. с англ., науч. ред. послесловия Р.И. Капелюшников, предисловия М.И. Левин. – М.: ГУВШЭ, 2003. – 614 с.
2. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
3. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 254 с.
4. Куценко В.І., Євтушенко Г.І. Людський капітал як фактор соціального захисту населення: проблеми зміцнення// Зайнятість і ринок праці: Міжнар. наук. зб. – 1999, № 10. – С. 78-89.
5. Лапшина І.А. Розвиток людського капіталу в процесі євро інтеграції. – Львів: НІСД, – 2008. – 332 с.
6. Семів Л.К. Регіональна політика: людський вимір: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 392 с.
7. Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М.: Соцэкгиз, 1956. – 490 с.
8. Прукінська Е.В., Переверзева А.В. Походження, сутність і розвиток людського капіталу в умовах сучасних ринкових перетворень// Актуальні проблеми економіки. – 2008, № 1. – С. 196-202.
9. Шевчук Л.Т. Втрати людського капіталу в Україні: понятійно-категорійний апарат і концептуальні положення/ Л.Т. Шевчук// Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів: ІРД НАН України. – 2007, вип. 3 (65). – С. 9-27.